

COĞRAFYA EĞİTİMİ İÇİN ÖNEMLİ BİR KAYNAK: BİRİNCİ TÜRK COĞRAFYA KONGRESİ¹

(A Very Important Source in Geography Education. The First
Turkish Geography Congress)

Yrd. Doç. Dr. Ufuk KARAKUŞ

Gazi üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ukarakus@gazi.edu.tr

ÖZET

Çalışmada 1941 yılında yapılan Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde coğrafya eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi ve coğrafya öğretiminde bu kongreyle nelerin yapılmak istendiği ve yapılabildiğini ortaya konulmuştur. Birinci Coğrafya Kongresi coğrafya programları ve coğrafya kitapları konusunda yapılan ilk çalışma olup günümüze kadar bu nitelikte bir değerlendirme henüz yapılmamıştır. Bu gün coğrafya dersleri hala ezber dersi olarak algılanmaktadır. Bu algının değişmesi için Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde yapılan çalışmaların iyi tahlil edilip, o çalışmalardan daha çağdaş ve daha kapsamlı çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Coğrafya Eğitimi, Birinci Türk Coğrafya kongresi

ABSTRACT

The purpose of this research is to examine the studies carried out in the First Turkish Geography Congress in 1941 and to find out what was done and could be done in teaching geography. This Geography Congress was the first study done on geography programs and geography books and such kind of assessment has not yet been done so far. Today geography courses are still perceived as a course of memorization. Therefore it seems necessary to change this perception that the studies carried out in the First Turkish Geography Congress should be examined carefully and that more modern and elaborative studies should be done based on those studies.

Kew words: Geography, Geography Education, First Turkish Geography Congress.

---

¹ Bu çalışmanın bir kısmı 7-10 Eylül 2011 tarihinde gerçekleştirilen Uluslararası Katılımlı Coğrafya Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur

1.GİRİŞ

1941 yılında gerçekleştirilen Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nin üzerinden 70 yıl geçmiştir. Bu süreç içerisinde dünyada coğrafya bilminde önemli gelişmeler yaşanmış, Türkiye'de bu gelişmeleri takip etmeye çalışmıştır. Ancak Türkiye'deki coğrafya eğitimi zaman zaman bu süreci iyi değerlendirirken, malesef coğunlukla da dünyadaki bu değişimlere ve gelişmelere kapalı kalmıştır. Koçman'n yaptığı çalışmada 1941- 1981 dönemini Türkiye'de coğrafyanın yükselişi olarak nitelendirirken, 1981 sonrasını coğrafyanın yaygınlaşması ve nitelikteki kayıplar dönemi olarak belirtmektedir (Koçman, 1999; 5). Bu gün Türkiye'de coğrafya bilminin gelmiş olduğu nokta, bir çok bilim adamı tarafından eleştirilmektedir (Arı, 2008; Doğanay, 1989; Doğanay, 2002; Kaya, 2010; Karabağ, 2007; Şahin, 2001; Kayan, 2000; Koçman, 1999.). Başka ülkelerde de yapılan benzer tartışmalar da bulunmaktadır (Bauder, 2006; Council, 1997). Ancak Türkiye'de çok uzun zamandan beri genelde aynı konular üzerinde tartışmalar yapılmakta ve somut sonuç alınmamaktadır.

Coğrafya müfredatı ile ilgili ilk çalışmalar 1924 yılında cıkartılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile başlamaktadır. Bu kanunla tüm öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı (Maarif Vekilliği) çatısı altında birleştirilmiştir. Programlar üzerinde ilk çalışmalar 1924- 1930 yılları arasında yapılmıştır (Özey, 1996a; Özey, 1996b). Bu dönemde coğrafya konuları hayat bilgisi içerisinde yer almıştır (Akbaba, 2007). 1936 yılında yine coğrafya ile ilgili çalışmalar başlatılmış ancak bu çalışmalar ilköğretim seviyesinde kalmıştır. Daha sonra coğrafya, değişik lise türlerinde de okutulmaya başlanmış olup programla ilgili ilk ve ön önemli çalışma 1941 yılında Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde gerçekleştirilmiştir. Ancak 1942-1957 yılları arasında coğrafya dersi öğretim programı ile ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. 1970'li yıllarda ayrıntılı program çalışmalarına başlanmış, ilk kez amaçlar, açıklamalar ve tavsiyeler bölümüne yer verilmiştir (Karabağ, 2010). Daha sonra 1983 yılında hazırlanan ve 1987 yılında bazı değişiklikler yapılan program da 1992'ye kadar uygulanmıştır (Engin, vd., 2003). 1992'den sonra konu ekleme çıkarma çalışmalarından öteye gitmeyen denemeler yapılmıştır. 1998 yılında da kapsamlı değişiklik yapılmaya çalışılmış, fakat uygulamaya konulmamıştır. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı 1941 yılından sonra hazırlanan en kapsamlı ve en

dikkat çekici program olarak karşımıza çıkmaktadır. 2002 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın tüm öğretim programlarını yeniden yapılandırmak için başlatmış olduğu çalışma sonucunda coğrafya öğretim programı tamamen değişmiştir. 2005 yılında uygulamaya giren ve 2010 yılında revizyona uğrayan Coğrafya Dersi Öğretim Programı hazırlanırken, öğrenci merkezli öğretim yaklaşımları baz alınmıştır (CDÖP, 2005). Aslında 2005'e kadar yapılan çalışmalar 1941 yılında ortaya konan coğrafya programının değiştirilmiş versiyonlarıdır. Dolayısıyla 2005'e kadar yapılan en önemli çalışma, Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde yapılan çalışmalardır.

Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nin almış olduğu kararlar ve coğrafya biliminin yapılanmasındaki katkıları gerek bilim adamları, gerekse başka platformlarda çok tartışılmıştır. Özellikle yer isimleri ve Türkiye'nin coğrafi bölgelere ayrılması konusu zaman zaman hala tartışılan konuların başında gelmektedir (Avcı, 2010). Ancak Birinci Türk Coğrafya Kongresi coğrafya bilimi açısından bu güne kadar yapılmış olan en kapsamlı ve en detaylı çalışma olarak kabul görebilir. Kongre sadece Türkiye'nin coğrafi bölgelere ayrılması ve isimlendirilmesi ile ilgili bir kongre değildir. Aslında kongrenin esas amacı coğrafya biliminin ve coğrafya eğitiminin nasıl olması gerektiği konusudur. Bu durumu Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nin gerçekleştirmesini sağlayan dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel kongrenin açılış konuşmasında özetle şu şekilde belirtmiştir:

Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nin ilk olduğunu daha önce böyle bazı çalışmalar yapılsada coğrafyanın bütün konularını kapsayan ve coğrafyayı ilgilendiren bütün temsilcilerin katıldığı bir çalışma olarak görmektedir. Yine aynı konuşmasında ilk meselenin coğrafya öğretim programları olduğunu vurgulayarak kongrenin esas amacını da ortaya koymuştur (Birinci Coğrafya Kongresi, 1941:5).

Coğrafya müfredat programının yanı sıra coğrafya ders kitaplarının yazılması, coğrafi isimlerin yazılışı, coğrafi terimler konusundaki çalışmalar ve Türkiye coğrafi bölgelere ayrılması konuları da coğrafya eğitimi ile ilgili çalışmalardır. Aslında Türkiye'de Birinci Türk Coğrafya Kongresi çounlukla coğrafi bölgelerin oluşturulmasıyla anılmasna rağmen, kongrenin esas amacı coğrafya eğitimidir.

2. AMAC ve YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı Birinci Türk Coğrafya Kongresi'ndeki yapılan çalışmaları irdeleyerek kongrede coğrafya eğitimi için neler yapıldığını, bu konudaki çalışmaların nasıl gerçekleştiğini ve coğrafya eğitimi açısından hangi kararların alındığını ortaya koymaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için, çalışmada Birinci Türk Coğrafya Kongresi'ndeki komisyon çalışmalarından olan program ve ders kitapları komisyonunun yapmış olduğu çalışmalar detaylı bir şekilde ele alınırken; terim komisyonu ve Türkiye coğrafyası komisyonunun çalışmaları da kısaca ele alınmıştır. Terim ve Türkiye coğrafyası komisyonlarının çalışmaları da en az program ve ders kitapları komisyonunun çalışmaları kadar coğrafya eğitimi ile ilişkili konulardır. Ancak konu sınırlandırması nedeniyle böyle bir seçim yapılmıştır.

Araştırma tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2005;77). Verilerin toplanması ilgili literatür taranarak Birinci Türk Coğrafya Kongresi ile ilgili teori ve uygulamaya dair yapılmış çalışmalardan bulgu ve bilgiler elde edilmiştir. Bu çalışmadaki teorik bilgiler sistematik bir kategorilendirmeye açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca coğrafya öğretimi ile ilgili yapılmış araştırmaların bulguları sonuç ve tartışma bölümünde özetlenerek açıklamalara gidilmiştir.

3. BİRİNCİ TÜRK COĞRAFYA KONGRESİ

Birinci Türk Coğrafya Kongresi 6 Haziran 1941 Cuma günü saat 14'te Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Maarif Vekili (Milli Eğitim Bakanı) Hasan Ali Yücel'in açılış konuşması ile başlamıştır. Yücel açılış konuşmasında coğrafya alanında daha önce böyle bir çalışmanın olmadığını belirterek, kongrenin 'Birinci Coğrafya Kongresi' ismiyle anılmasını sağlamıştır (Birinci Coğrafya Kongresi, 1941;5). Daha sonra böyle bir kongrenin neden yapıldığını, neden gerekli olduğunu ve kongrede hangi konuların ele alınacağını belirtmiştir. Bu konular müfredat programları, coğrafya terimleri ve coğrafi isimlerin yazılması, coğrafya ders kitapları, Türkiye coğrafyasının ana hatları ve ngebeli alanların (avarız) adlandırılmasıdır.

1941 yılında yapılan coğrafya kongresine başta bu bilimle alakadar olan bilim adamlarının yanı sıra, komisyonlarda uzmanlık alanlarına göre diğer bilim dallarından ve çeşitli devlet kuruluşlarından uzmanlar davet edilmiştir. Örneğin: Coğrafya Öğretmenleri, Talim ve Terbiye Heyeti, Bakanlık Müfettişleri, Türk Dil Kurumu Mümessili, Genel Kurmay Mümessili, Harita Umum Müdürlüğü Mümessili, Meteoroloji Umum Müdürü, İstatistik Umum Müdürü, İktisat Vekâleti Mümessili, Ziraat Vekâleti Mümessili, Dâhiliye Vekâleti Mümessili. Bu kongre Türkiye’de coğrafya açısından çok önemli ve belirleyici bir kaynaktır. Türkiye tarihinde ilk defa devlet himayesinde ve çeşitli devlet kurumlarının katılımlarıyla coğrafya kongresi düzenlenmiştir. Bu açıdan da kongre özellikle coğrafya bilmi açısından da önemli bir dönüm noktasıdır.

Yapılan ön çalışmalar neticesinde kongrenin programı oluşturulmuştur. Programa göre, kongrenin çalışma konularının;

- a) Müfredat Programları,
- b) Coğrafya Terimleri ve Coğrafi İsimlerin Yazılması,
- c) Coğrafya Ders Kitapları,
- d) Türkiye Coğrafyasının Ana Hatları ve Engebeli Alanların (avarız) Adlandırılması,

şeklinde oluşacağı belirlenmiştir.

Bu doğrultuda ilgili kişilerden oluşmak üzere;

1. Program ve Ders Kitapları Komisyonu,
2. Terim Komisyonu,
3. Türkiye Coğrafyası Komisyonu,

isimlerinde üç komisyon oluşturulmuştur. Ayrıca komisyonlara birer başkan ve raportör seçilmiş, komisyon üyelerinin fikirlerini yazılı olarak bildirmesi kararlaştırılmıştır. Yine işlerin icabına göre üyelerin başka bir komisyonun çalışmalarına da katılabileceği belirlenmiştir.

3.1. Coğrafya Ders Programı ve Okul Kitapları Komisyon Çalışmaları

a) Programlar

1941 yılında kongrede kabul edilen coğrafya programları o dönemde yapılmış en önemli çalışmalardan biridir. Program çalışmaları sırasında birçok konu müzakere edilmiş, tartışılmış ve konusunda uzman kişilerin katkıları ile ilkökul, ortaokul, lise, ticaret, sanat ve öğretmen okullarında okutulmak üzere programlar hazırlanmıştır (Tablo 1). Programlar hazırlanırken o dönemde ilerici ve çağdaş coğrafya anlayışının yanı sıra pedagojik unsurlara da dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan müfredat programları şunlardır:

- 1- İlkokul programı
- 2- Ortaokul programı
- 3- Lise programı
- 4- Öğretmen okulu programı
- 5- Ticaret ortaokul programı
- 6- Ticaret lisesi programı
- 7- Sanat okulu programı

İlkokul programı hazırlanırken öncelikle bir alt komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyonun çalışmaları neticesinde şehir ve köy okullarında farklı şekilde okutulan coğrafya programı birleştirilmiş, tek bir ilkökul programı ortaya konulmuştur. Bu programa pedagojik açıdan gelen itirazlar neticesinde tekrardan yeni alt komisyon oluşturulup, program son şeklini almıştır. İlkokullarda coğrafya dersi 4.ve 5. sınıflarda haftada 2 saat okutulması planlanmıştır. 4. sınıf coğrafya dersi programında, 3. sınıfta diğer derslerde verilen coğrafi bilgiler derinleştirilmekte, öğrencinin yakın çevresinden başlayarak Türkiye coğrafyasını öğrenmesine geçilmektedir. Daha sonra da öğrencinin seviyesine göre “Dünya’ya Toplu Bakış” konusu altında Türkiye’nin dünyadaki mevkii, kıtaların ve okyanusların öğretilmesi ve harita kullanımının geliştirilmesi planlanmıştır. 5. sınıf coğrafya dersinde ise dünyanın şekli, hareketleri ve sonuçları anlatıldıktan sonra, Türkiye’nin komşularından başlayarak kıtalar ve ülkeler coğrafyasına ilişkin konular yer bulmuş, daha sonra Türkiye’nin bilhassa beşeri münasebetler bakımından diğer ülkelerle ilişkisi konularına yer verilmiştir. 5. Sınıf dersi Yeryüzünde Türkler ünitesi ile sonlandırılmıştır.

Burada komisyonun pedagojik açıdan çalışma şeklini almak için, 1941 yılında ismi Gazi Terbiye Enstitüsü (Gazi Eğitim Fakültesi) Hususi Tedris Usulü (Eğitim Bilimleri) Profesörü Fuat Baymur ve Hüsnü Cırıtlı'nın komisyona verdiği rapora bakmak konunun önemini kavrama açısından yeterli olacaktır.

“1. Müfredat coğrafyanın tarifi ile başlamaktadır. Üçüncü sınıfı yeni bitirmiş talebe için bu tarif evvela yersizdir, sonra lüzumlu değildir. Yersizdir, çünkü bu yaştaki talebenin, ne kadar çocukça izahına çalışılsa, bu derece mücerret (kesin) bir mevzuu anlaması imkansızdır.

2. Bu müfredatın hazırlanmasında coğrafya hakkında toplu bir fikir vermek gayesi güdülmüştür. Halbuki ilkökul coğrafya tedrisatının gayeleri arasında çocuğun halen içinde yaşadığı ve ilerde içinde yaşayacağı tabii ve içtimai muhitlerden faydalanmasına yarayacak pratik malûmat ve maharet kazandırmak gayesi, ön planda bir mevkiî işgal eder.

3. Coğrafya mevzularını, muhiti hareket noktası yapıp gittikçe daha uzak tasavvuru daha güç muhitlere intikal etmek sureti ile tertip etmek, çocuğa göre ve birinci devre çalışmalarını tamamlayıcı bir hareket olurdu.

4. Beş kıtayı taslakta olduğu şekilde, yalnız kitapların ve bunlarda bulunan memleketlerin yerleri ve adlarıyla öğretmek, coğrafya tedrisatını kuru bir şekle sokacak ve programın bu ders için tespit ettiği gayelerin tahakkukuna tahsil müessesesine devam edemeyecek olan talebenin, Türkiye'nin komşularının ve temasta bulunduğu belli başlı memleketler ve hatta dünya hakkında biraz fikir sahibi olması, birçok cihetlerden olduğu gibi, vatandaşlık terbiyesi bakımından da önemlidir (Birinci Coğrafya Kongresi, 1941;124-125).

Yukarıda bahsedilen görüşler incelendiğinde ilk taslak fazla pedagojik görülmediği için eleştirilmiştir, bu eleştiriler dikkate alınarak, ikinci taslakta bu düşüncelere yer verilmiştir.

Ortaokulda okutulacak coğrafya dersi üç yıl boyunca haftada iki saat olarak planlanmıştır. Birinci sınıfta Umumi Coğrafya'nın içerisine Ülkeler Coğrafyası konusu olan Amerika, Okyanusya ve kutuplar konuları eklenerek ikinci sınıftaki dersin yükü azaltılmıştır. İkinci sınıfta Asya, Avrupa ve Afrika hakkında genel malumatdan sonra bu kıtalardaki

seçilmiş ülkeler hakkında konu anlatımına gidilmiştir. Ortaokul son sınıfta ise tamamen Türkiye Coğrafyası programa konmuştur. Konu diziminin bu şekilde gerçekleşmesinin sebebini ise komisyon şu şekilde açıklamıştır; öğrenci dünyanın değişik yerlerini öğrenmeden önce, dünya hakkındaki konuları bir bütün olarak öğrenecek, sonra bunları ayrı ayrı tatbik edecektir. Konular hakkında yeterli olgunluğa ulaşan öğrenci öğrendiklerini yurdun incelenmesinde kullanabilecektir. Yani genel anlamda ortaokul programında konular genelden özele doğru ele alınmıştır.

Lise ve öğretmen okulu programları için yine bir alt komisyon oluşturulup, komisyonun hazırladığı taslak uzun müzakereler sonucu kabul edilmiştir. Lise ve öğretmen okullarında coğrafya dersi bütün sınıflarda haftada iki saat olacak şekilde ayarlanmıştır. Konuların anlatım sırası yine genelden özele olacak şekilde umumi coğrafya, devletler coğrafyası ve Türkiye coğrafyası olarak hazırlanmıştır. Umumi coğrafya, daha önceki programda, ortaokul birinci sınıfta haftada bir saat olarak yer alırken, yeni programda iki saate çıkartılmış ve konular genişletilmiştir. Genişleyen konular içerisinde beşeri coğrafyaya ait konular yer bulmuştur. Ayrıca biocoğrafya ve yeryüzünde insan üniteleri ilk defa yer almıştır. İkinci sınıftaki Devletler Coğrafyası Dersi kapsamında daha çok Türkiye'nin komşularına ve iktisadi açıdan önemli olan ülkelere yer verilmiş, yine ilk defa toplu olarak ülkelerin siyasi ve iktisadi değerlendirilmesi yapılmıştır. Üçüncü sınıfta Türkiye Coğrafyası dersinde ağırlık beşeri ve ekonomik coğrafya konularından oluşurken, Türkiye'nin coğrafi bölgelere göre incelenmesi de yer almıştır. Ayrıca ticaret ve sanat okullarında okutulacak coğrafya programı hazırlanmış, hazırlanırken bu okulların ders yükleri, öğrencilerin durumları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, konu içerikleri bu okullara uygun hazırlanmıştır. Örneğin ticaret liselerinde Memleketler Coğrafyası birinci sınıfa konulurken, ikinci sınıflara bu okulların ihtiyaçları doğrultusunda Umumi İktisadi Coğrafya Dersi eklenmiştir. Dersin içeriğinde bugün hiç bir lise türünde yer almayacak şekilde, kapsamlı ekonomik coğrafya konularına yer verilmiştir. Sanat okullarında ise coğrafya dersleri birinci ve ikinci sınıfta yer almış, üçüncü sınıfa dâhil edilmemiştir. Programa konulan derslerde, sanat okulu öğrencilerinin özellikleri ve ders durumları gözetilerek, daha çok genel kültür olacak şekilde düşünülmüştür.

UFUK KARAKUŞ

Tablo 1. Coğrafya Programları (1941)		
Okul, Sınıflar ve Kitaplar	Saat	Konular
İlkokul 4.Sınıf İlkokul Coğrafya 4	Haftada iki saat	1.Yakın muhitte ilgili olarak üçüncü sınıfta yapılan coğrafi müşahedelerin derinleştirilmesi 2.Yakın yurdun(Nahiye,kaza) ve vilayetin coğrafyası 3.Türkiye'nin Coğrafi Bölgeler göre tetkiki 4.Türkiye Coğrafyasına Toplu bakış 5.Dünyaya toplu bakış
İlkokul 5. Sınıf İlkokul Coğrafya 5	Haftada iki saat	1.Dünyanın yuvarlağından ve hareketlerinden ileri gelen en muhim hadiseler. 2.Türkiye'nin komşuları, 3.Avrupa, 4.Asya, 5. Afrika, 6. Amerika, 7.Okyanusya, 8.Dünyaya toplu bakış, 9.Türkiye Coğrafyasının ana çizgileri 10.Yeryüzünde Türkler.
Ortaokul 1.Sınıf Ortaokul -I	Haftada iki saat	A.Umumi Coğrafya 1.Dünyanın kâinat içindeki mevki, 2.Dünyaya umumi bakış, 3.Yer şekilleri, 4.Denizler, 5.Hava, 6.Yer Yüzünde Nüfus 7.Plan ve Harita Bilgisi B.Kıtalar Coğrafyası 1.Şimal ve cenup Amerikası, 2.Okyanusya, 3.Kıtalar
Ortaokul 2.Sınıf Ortaokul II	Haftada iki saat	1.Eski dünya kıtaları hakkında umumi malumat 2.Avrupa, 3.Asya, 4.Afrika
Ortaokul 3.Sınıf Ortaokul III	Haftada iki saat	1.Türkiye'ye umumi bakış, 2.Türkiye'nin coğrafi mıntıkları 3.Türkiye'de Nüfus, 4.Türkiye'de iktisadi hayat
Lise 1.Sınıf Lise I Genel Coğrafya	Haftada iki saat	Giriş: Yerin keşfinde başlıca merhaleler. Coğrafya nedir? 1.Yer hakkında toplu malumat., 2.Atmosfer, 3.Denizler, 4.Karalar 5.Biocoğrafya, 6.Yeryüzünde insan 7.Yeryüzünde coğrafi bölgeler ve ekonomik faaliyetler.
Lise 2.Sınıf Lise II Büyük Devletler Coğrafyası	Haftada iki saat	A.Giriş: Dünyanın siyasi ve iktisadi durumu B.Devletler C.Yeryüzündeki iktisadi faaliyetlere toplu bir bakış D.Yeryüzünde büyük ticaret yolları
Lise 3.Sınıf Lise III Türkiye Coğrafyası	Haftada iki saat	Giriş: Coğrafi vaziyet, Hudutlar 1.Türkiye'nin Fiziki Coğrafyasına umumi bakış, 2.Türkiye'nin Coğrafi bölgeleri, 3.Türkiye'nin Beşeri Coğrafyası, 4.Türkiye'nin İktisadi hayatına toplu bakış 5.Cihan iktisadında Türkiye'nin mevki
Ticaret Okulları 1.Sınıf Lise I Umumi Coğrafya	Haftada iki saat	A.Umumi Coğrafya 1.Yerin şekli, ebadı, hareketleri, 2.Arazi şekilleri 3.Denizler ve Okyanuslar hakkındaki umumi malumat 4.İklim hakkında muhtasar malumat, 5.Genel nüfusun kıtalara dağılışı 6.Kroki, plan ve harita hakkında kısa malumat B.Kıtalar Coğrafyası 1.Amerika Coğrafyası, 2.Okyanusya, 3.Kutuplar hakkında

COĞRAFYA EĞİTİMİ İÇİN ÖNEMLİ BİR KAYNAK: BİRİNCİ TÜRK COĞRAFYA KONGRESİ

		lüzumu kadar malumat
Ticaret Okulları 2.Sınıf Eski Dünya Kıtaları	Haftada iki saat	1.Eski Dünya kıtaları üzerine umumi malumat, 2.Avrupa Kıtası 3.Asya Kıtası, 4.Afrika Kıtası
Ticaret Okulları 3.Sınıf Türkiye Coğrafyası	Haftada iki saat	1.Türkiye'ye umumi bakış, 2.Türkiye'nin coğrafi mıntıkları 3.Türkiye'nin beşeri ve iktisadi hayatı
Ticaret Liseleri 1.Sınıf Memleketler Coğrafyası	Haftada iki saat	1.Avrupa, 2.Asya, 3.Afrika, 4.Amerika, 5.Okyanusya
Ticaret Liseleri 2.Sınıf Umumi İktisadi Coğrafya	Haftada iki saat	1.İktisadi faaliyetlerin coğrafi temelleri, 2.Gıda maddeleri 3.Dokuma maddeleri 4.Sanayiye iptidai madde olan diğer mühim nebati maddeler 5.Madenler, 6.Enerji Kaynakları 7.Sanayinin Coğrafi temelleri ve büyük sanayi bölgeleri 8.Münakale coğrafyası
Ticaret Liseleri 3.Sınıf Türkiye Coğrafyası	Haftada iki saat	1.Türkiye'ye umumi bakış, 2.Türkiye'nin coğrafi mıntıkları 3.Türkiye'nin beşeri ve iktisadi hayatı 4.Türkiye'de ziraat, hayvan besleme, ormanlar, madenler, sanayi hayatı, ticaret yolları, nakil vasıtaları, imanlar ve ticaret merkezleri.
Sanat okulları 1.Sınıf Coğrafya	Haftada iki saat	1.Dünya üzerine umumi malumat 2.Asya, Avrupa, Amerika, Afrika, Okyanusya 3.Avrupa'da Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Balkan devletleri
Sanat okulları 2.Sınıf Coğrafya	Haftada iki saat	1.Türkiye'ye umumi bakış, 2.Coğrafi mıntıklar 3.Türkiye'nin beşeri ve iktisadi hayatı
Kaynak: Birinci Coğrafya Kongresi (1941)		

b) Coğrafya Kitapları

Coğrafya Ders Programı ve Okul Kitapları Komisyonu'nun ikinci çalışması ders kitapları konusunda yapılmıştır. Bunun için yine bir alt komisyon oluşturulmuş ve o dönemde okutulmakta olan coğrafya kitaplarının incelenmesi ve ilerde okutulacak kitapların nitelikleri üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Komisyon çalışmaları sırasında komisyon üyelerinin ve katılımcıların verdikleri önerilerden dönem itibarı ile işin ne kadar önemsendiği anlaşılmaktadır (Birinci Coğrafya Kongresi, 1941). Maarif vekili Hasan Ali Yücel Kitap çalışmalarında eski ve yeni kitapları kıyaslayarak yeni kitapların ezbere dayalı olmaması gerektiğini vurgulamaktadır (Birinci Coğrafya Kongresi, 1941;114). Yeni hazırlanacak kitaplarda resim, harita v.b. unsurların bir arada yer almasını istemiştir.

Yapılan çalışmalar sonucunda İlkokul, ortaokul, liselerde ve diğer okullarda okutulacak kitaplar kongrede belirlenmiştir. Bunlar

belirlenirken kitapların içeriği, haritalar ve resimler, yazı karakterleri (örneğin: İlkokulda yazının 16 puntodan az olmaması), kalınlığı gibi konular tartışılmıştır. Hatta muallim kitapları, öğretmen için yardımcı kitaplar, çocuklar için yardımcı kitaplar, öğretmene yardımcı olacak kitap ve vasıtaları bildirecek bibliyografyalar, okulun bulunduğu muhitte bulunmayan coğrafya hadiselerini tasvir edecek duvar levhaları gibi bugün dahi bazılarının gerçekleştirilemediği görüşler ortaya konulmuştur. Kitap komisyonu çalışmaları sırasında komisyona verilen önerelerde coğrafya dersi için (bu günkü karşılığı olarak coğrafya laboratuvarları) görsellerin gösterilebileceği salonların oluşturulması istenirken; bir başka öneride de yakın yurt gezilerinin yapılması, öğretmenlerin öğrenciye faydalı olabilmesi için de yakın çevreyi tanıtan ve nasıl yararlanabileceğini anlatan, broşürler basılması tavsiye edilmektedir.

Yapılan komisyon çalışmaları sonucunda ortaokul ve lise coğrafya kitapları belirlenmiş, bunların basım kararı Milli Eğitim Bakanlığı'na bırakılmıştır. Ders kitapları konusunda yapılan bu çalışmaya baktığımızda, kitaplarda bu gün olması gereken bir çok özellik (Ünlü, 2010) zamanın şartlarına göre çok önceden vurgulanmıştır.

3.2. Diğer Komisyon Çalışmaları

1941 yılında yapılan Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde program ve kitap işleri komisyonlarının haricinde terim komisyonu ve Türkiye Coğrafyası Komisyonları oluşturulmuştur. Terim komisyonu coğrafi isimlerin yazılışı ve coğrafi terimler konusunda önemli çalışmalar yaparken, Türkiye coğrafyası komisyonu da Türkiye'nin coğrafi bölgelere ayrılması, bunların isimlendirilmesi ve sınırlarının belirlenmesi konusunda çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu komisyonlardaki çalışmalar Türkiye'deki coğrafya eğitiminin temel taşlarını teşkil etmiş, öğrendiğimiz bir çok isim, terim ve bölge kavramı bu çalışmalardan sonra ortaya çıkmıştır. Ayrıca Türk Coğrafya Kurumu'nun kurulması ve bu kurum adına ilmi çalışmaların duyurulması için bir yayın organının hayata geçirilmesi, kongrenin aldığı önemli kararlar içerisinde yer almaktadır.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

1941 yılından günümüze kadar geçen dönemde önemli çalışmalar yapılmasına rağmen, Türkiye’de coğrafya eğitiminde çeşitli sorunların olduğu bir gerçektir. Sorunların bir kısmı Türkiye’deki akademik coğrafya alanıyla ilgiliyken, bir kısmı da coğrafya eğitiminin nasıl olması gerektiği ile ilgilidir. Akademik coğrafya ile ilgili olarak coğrafya bölümlerinin yapılanması, öğretim üyelerinin nitelikleri ve sayıları, dünyadaki bilimsel alandaki gelişmelerin takibi, yöntem, bilimsel olarak coğrafyanın algılanması gibi konular başta gelmektedir. Ancak tartışmalara ve bu konuda yapılan çalışmalara baktığımızda eski ve yeni tartışma konularının pek değişmediğini görürüz.

Neden aynı konular tartışılmasına rağmen çözüm üretilememektedir?

Birinci Türk Coğrafya Kongresi’nde eğitim ile ilgili tartışılan konular hala aynı konulardan oluşmaktadır. Maalesef geçen süreç içerisinde coğrafya hala ezber dersi olmaktan kurtulamamıştır. Bu sorununda tartışılması gereken ana unsurları coğrafya öğretmenlerinin yeterlilikleri, coğrafya dersinin içeriği, öğretim yöntemleri ve coğrafya müfredatlarıdır. Son dönemlerde bu konularda gerek Milli Eğitim Bakanlığı’nın gerekse akademik çevrede önemli çalışmalar vardır. 2005 Coğrafya Öğretim Programı bunun eseridir. Ancak daha konuşulması ve tartışılması gereken birçok sorun da mevcuttur.

Birinci Türk Coğrafya Kongresi’nde yapılan coğrafya eğitimi ile ilgili çalışmanın bu güne kadar benzeri yapılamamıştır. Kongrede coğrafya eğitim programları Milli Eğitim Bakanlığı yetkilileri, eğitim uzmanları, öğretmen ve tabii ki o dönemde önde gelen akademisyenlerin katkıları ile gerçekleştirilmiştir. 1941 programından sonra yapılmaya çalışılan programlar bu temeli kullanarak ele alınmıştır. Ancak değişen şartlara uygun programlar olmamıştır. Çünkü daha sonraki çalışmaların yöntemi 1941 yılındaki çalışmadan çok uzaktır.

1941 yılındaki çalışma uzman kişilerin bir araya gelerek, üzerinde çalıştıkları, tartışmaları ve eleştirileri göz önüne alarak çalışmalarını sonlandırdıkları bir çalışmadır. Ama daha sonraki çalışmalarda bu yaklaşım terk edilip, bir kaç uzmanın katıldığı, üzerinde çok fazla tartışmaların yaşanmadığı şekle dönüştürülmüştür. Bu konuda Birinci Türk Coğrafya Kongresi’ndeki çalışma şekli bizim için bir model teşkil

etmelidir. Coğrafya eğitimi konusunda uzman kişilerinin ve yetkililerin katılacağı geniş kapsamlı kongreler yapılmalı, buradan çıkacak kararlar ve görüşler doğrultusunda coğrafya eğitimi şekillenmelidir.

Coğrafya ders kitaplarının nasıl olması gerektiği konusu yine aynı yöntemle tartışılmalı ve hangi kitapların okutulacağına bu şekilde karar verilmelidir. Ayrıca kitap değerlendirme kriterleri gözden geçirilmeli bu konuda bilim adamlarının görüşleri alınmalıdır.

Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde yapılan coğrafya programı bir bütün halinde yapılmıştır. O dönemde ilkokul, ortaokul ve lise türleri için program aynı komisyon tarafından yapılmıştır. Bu da programın bütünselliğini sağlamış hangi konuların hangi dönemlerde okutulacağına karar vermeyi kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda bütün okullar için yapılan programda coğrafyacılar vardır. Günümüzde ise sadece lise programında uzman coğrafyacılar bulunmuş, ilköğretimde sosyal bilgiler konuları içerisindeki coğrafya konularının hazırlanması ve nelerin yer alacağı konusu coğrafyacılar bırakılmamıştır. Hatta bazı coğrafya konuları fen bilgisi derslerine dâhil edilerek coğrafya konuları kısıtlanmıştır. Lisans eğitiminde coğrafya dersi görmeyen fen bilgisi öğretmenlerinin durumları da ayrı bir sorundur.

Birinci Türk Coğrafya Kongresi'ndeki coğrafya eğitimine dikkat ettiğimizde sanat okulları hariç bütün okullarda coğrafyanın önemli yer kapladığını görürüz. İnsanın yaşadığı mekânı tanıması ve insanla doğa arasındaki karşılıklı etkileşimi açıklamaya çalışan coğrafya bilimi, kültürlü insanın vazgeçilmez öğelerinden biridir. Dolayısıyla coğrafya ilköğretim ve ortaöğretimin bütün kademelerinde ve çeşitlerinde okutulması gerekmektedir. Hatta lisans eğitimlerinde bile birçok bölümde genel kültür dersi olarak okutulabilir.

Kongrede belirtildiği gibi coğrafya öğretmenlerine yardımcı materyallerin hazırlanması, coğrafya laboratuvarlarının oluşturulması ve çevre gezilerine ağırlık verilmesi coğrafyayı hem daha anlaşılır hem de daha güçlü kılacaktır. Netice olarak 1941 Coğrafya Kongresi devletin önderliğinde yapılan, günümüz coğrafya ve coğrafya eğitimine temel teşkil eden bir çalışma olmuştur. Özellikle coğrafya çalışmalarında bu kongrenin önemli etkileri vardır. Ancak aynı etki eğitim boyutunda ele alınmamıştır. Bu nedenle Birinci Coğrafya Kongresi'nin coğrafya eğitimi ve öğretimi açısından yeniden incelenmesi gerekir.

KAYNAKLAR

- Akbaba, T., (2004), *Cumhuriyet döneminde program geliştirme çalışmaları*, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim dergisi, sayı 5, 54-55
- Arı, Y., (2008), *Coğrafyayı Neden Çok Boyutlu Olarak Tanımlama ve Öğretmeye İhtiyaç Vardır, Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar* (Ed. Özey ve Demirci), Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Bauder, H., (2006), *Learning to Became A Geographer: Reproduction and Transformationin Academia*. Antipode, NA,9.
- Birinci Coğrafya Kongresi – Raporlar, Müzakereler, Kararlar, (1941), Maarif Vekilliği. Ankara.
- Coğrafya Dersi Öğretim Programı, (2005), Coğrafya Dersi Öğretim Programı. M.E. B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Council, N.R., (1997), *Rediscovering geograpy: New Relevance for Science and Society*. Washington, National Academy Press.
- Doğanay, H., (1989), *Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim (Müfredat) Programları*. Atatürk Kültür. Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Coğrafya Araştırmaları. Cilt I. Sayı:I Ankara.
- Doğanay, H., (2002), *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Engin İ., Gençtürk E., Akbaş Y. (2003), *Birinci Coğrafya Kongresinden Günümüze Liselerimizde Müfredat Programında Gelişmeler*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı 157, Ankara,
- Karabağ S., (2010), *Tarihsel Süreçte Coğrafya Dersi Öğretim Programlarının Gelişimi*. Coğrafya Öğretiminde Kavram ve Değişmeler (Ed. R. Özey ve S. İncekara) Pegem Akademi, Ankara.
- Karabağ, S. ve Şahin, S., (2007), *Coğrafya Eğitiminin Önündeki Engeller Ve Geleceği*, Kuram ve Uygulamada Coğrafya Eğitimi (Ed: S. Karabağ, S. Şahin), Gazi Kitapevi, Ankara.

- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Kaya, İ., (2010), *Değişen Sosyal ve Bilimsel Bağlam ve Coğrafyanın Sorumlulukları*, Coğrafya Öğretiminde Kavram ve Değişmeler (Ed. Özey ve İncekara) Pegem Akademi, Ankara.
- Kayan, İ., (2000), *Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi: Amaç, Yeni Hedefler, Sorunlar Ve Öneriler*. Ege Coğrafya Dergisi, 11, 7-23
- Koçman, A., (1999), *Cumhuriyet Döneminde Yüksek Öğretim Kurumlarında Coğrafya Eğitimi Ve Sorunları*, Ege Coğrafya Dergisi, sayı 10, 1-14. İzmir.
- Özey, R., (1996a), *Osmanlı Döneminden Bugüne Coğrafya*. A.Ü. D.T.C.F. III. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Ankara.
- Özey, R., (1996b), *Osmanlı Döneminden Bu Güne Ortaöğretimde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi*, 2. Ulusal Eğitim Sempozyumu, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Şahin, C., (2001), *Türkiye’de Coğrafya Öğretimi: Sorunlar-Çözüm Önerileri*, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara.
- Ünlü, M., (2010), *Coğrafya Öğretiminde Ders Kitaplarının Özellikleri*. Coğrafya Eğitiminde Kavram ve Değişmeler (Ed. R. Özey, S. İncekara) Pegem Akademi, Ankara
- <http://www.tck.org.tr/> Sedat Avcı’nın 24-09-2010 tarihinde Yılmaz Özdil’e yazılmış cevap yazısı, erişim tarihi 15-02-2011.